

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakértői véleménye

Tárgy: Archív filmrészletek felhasználása ismeretterjesztő filmekben – az idézés feltételei

Ügyszám: SzJSzT-09/23.

A Megbízó által feltett kérdés:

- 1. A Megbízó állásfoglalást kér a Szerzői Jogi Szakértő Testülettől arra a kérdésre vonatkozóan, hogy az általa megküldött filmalkotásokban különböző „Műsor 2” filmalkotásokból felhasznált filmrészletek felhasználása az egyes filmalkotások hossza viszonylatában megfelel-e az „idézés” szabad felhasználási szabályainak vagy a hivatkozott filmrészletek felhasználása felhasználási engedély köteles?**

A szakvélemény alapját képező, a Megbízó által előadott tényállás:

A Kft. a Megrendelő - egyik csatornája részére készít Műsor 1 címmel egy olyan kulturális és politikai témaköröket tárgyaló ismeretterjesztő filmsorozatot, amelynek egy-egy része körülbelül 25 perc hosszúságú.

A Megbízó négy konkrét filmalkotás linkjét küldte el, amelyekben archív filmrészletek kerülnek felhasználásra különböző Műsor 2 című filmalkotásokból.

A Megbízó a felhasznált archív filmrészletek felhasználását állítása szerint minden alkalommal lejelenti a Megrendelő műsorszövegében, amely alapján az adott mű szerzői megkapják a Filmjus által meghatározott jogdíjakat.

A Megbízó álláspontja szerint a jelen Szakvélemény tárgyát képező Műsor 1 című sorozat részét képező négy konkrét filmalkotásban a Megbízó által kigyűjtött Műsor 2 című filmalkotásokból felhasznált részletek felhasználásához nem kell felhasználási engedélyt szerezzen, mert azokat az idézés jogszabályi feltételeinek megfelelően, szabad felhasználás kereteit nem túllépve használta fel.

A Megbízó tájékoztatása szerint a Műsor 2 filmalkotások rendezője a Megbízó fenti jogértelmezésével nem ért egyet és azon az állásponton van, hogy a Megbízónak felhasználási engedélyt kell szereznie a megküldött négy „Műsor 1” sorozat részét képező filmalkotásban szereplő Műsor 2 filmalkotásokból felhasznált filmrészletek felhasználásához.

A Megbízó a fenti két álláspont tisztázásának céljából fordult a Szerzői Jogi Szakértő Testülethez véleményét kérve arra vonatkozóan, hogy a Műsor 2 filmrészletek felhasználásai az általa készített Műsor 1 sorozat négy konkrét részében idézésnek, szabad felhasználásnak minősíthetőek-e vagy felhasználási engedélyt kell beszereznie azok felhasználásához.

Az Eljáró Tanács szakértői véleménye:

Előzetes megjegyzések:

1.)

Az Eljáró Tanács rögzíti, hogy kizárólag a Megbízó által tételesen felsorolt, ún. Műsor 2 filmalkotásokból felhasznált filmrészletek felhasználásának feltételeit vizsgálta meg, a Megbízó megkeresésének megfelelően, abból a szempontból, hogy ezek a felhasználások megfelelnek-e a szabad felhasználások közül az idézés törvényi követelményeinek, vagy felhasználási engedély kötelesek. A Megbízó által megküldött négy Műsor 1 című sorozatban elkészített konkrét filmalkotásban felhasznált egyéb idegen művek (más filmalkotások, fotók, zenék, koncertfilmek, audiovizuális felvételek) felhasználhatóságát, felhasználásának szerzői és szomszédos jogi kérdéseit nem vizsgálta, mivel a megkeresés kizárólag a „Műsor 2” filmalkotásokból felhasznált, Megbízó által kilistázott filmrészletek felhasználására és annak feltételeire vonatkozott.

2.)

Mindazonáltal ahhoz, hogy az Eljáró Tanács meg tudja állapítani, hogy a szabad felhasználások általános feltételei, és az idézés, mint a szabad felhasználások egyik különös esetének törvényi feltételei fennállnak-e, kénytelen volt azt is vizsgálni, hogy az egyes Műsor 1 sorozat részeit képező filmalkotások összességében milyen felhasználási időtartamban tartalmazznak idegen műveket és milyen időtartamban saját tartalmat.

3.)

Az Eljáró Tanács előjáróban megjegyzi továbbá, hogy szakértői véleményt a megküldött négy Műsor 1 című sorozatban készült filmalkotások tekintetében három filmalkotás tekintetében tud adni. A negyedik Téma 4 elnevezésű filmalkotás tekintetében adathiány miatt nem áll módjában megállapítani a pontos tényállást és emiatt nem tud a hivatkozott filmre vonatkozóan végleges szakértői véleményt adni.

Az Eljáró Tanács válasza:

1. Az idézés törvényi feltételeinek és ezáltal alkalmazhatóságának vizsgálata

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (továbbiakban: az **Szjt.**) 34. § (1) bekezdése alapján

34. § (1) A mű részletét – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti.

A fent idézett jogszabályhely értelmében az idézés, mint szabad felhasználási esetkör, alkalmazhatóságának az alábbi különös feltételeinek fennállását kell vizsgálni ahhoz, hogy megállapítható legyen az idézés jogszerűsége:

1.1. Műrészleteket idéznek-e az egyes műsorokban?

A mű egésze nem idézhető, ezért az Eljáró Tanácsnak minden egyes Műsor 2 filmrészlet tekintetében meg kellett vizsgálnia, hogy nem az egész filmalkotások kerültek-e idézésre.

Az Eljáró Tanács megállapította, hogy ennek a törvényi feltételnek minden egyes Műsor 2 filmrészlet megfelel.

1.2. Átvevő mű önálló jellege

Az átvevő műnek egyéni eredeti jellegű alkotásnak kell lennie, azaz a Műsor1 című sorozat egyes részeit képező filmalkotások mindegyike tekintetében szükséges, hogy egy saját alkotói teljesítmény kimutatható legyen, amelyet az idegen művek felhasználásához pluszként a Műsor 1 alkotói hozzátettek.

Az Eljáró Tanács megállapította, hogy mind a négy Műsor 1 sorozatban szereplő filmalkotás ennek a feltételnek megfelel, mivel ezek egyedileg kiválasztott olyan interjúkat tartalmaznak, amelyeket az alkotók más művekből kiválasztott filmrészletekkel, fotókkal, zenei bejátszásokkal, vers idézetekkel és egyéb audiovizuális felvételekkel szerkesztettek egybe egy-egy konkrét témakörre felépítve, társadalmi, politikai, vallási és kulturális kérdések elemzése útján. Az Eljáró Tanács véleménye szerint a megküldött linkek alatt megtekinthető művek ismeretterjesztő filmeknek minősülnek.

1.3. Idézési cél

Az idézésnek mindig kell egy konkrét célja legyen, idézni csak az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben szabad. Az idézési cél fent a hivatkozott törvényi feltételek közül a legfontosabb, hiszen itt kell vizsgálni, hogy mivel magyarázható az a döntés, hogy az adott helyen egy idegen mű részlete kerül egy másik műben felhasználásra, mi a tartalmi kapcsolat az idézet és az idéző mű között és ha van ilyen tartalmi kapcsolat, akkor az jogszerűnek minősül-e, nem sérti-e az idézett mű jogosultjainak felhasználáshoz fűződő érdekeit.¹

¹ SzJSzT-05/20 szakvéleménye, amely maga is visszautal az SzJSzT-08/11-es szakvéleményére. https://www.szttnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenyek_pdf/szjszt_szakv_05_2020.pdf

Az Eljáró Tanács álláspontja szerint a konkrét ismeretterjesztő filmekben az egyes Műsor 2 filmrészletek felhasználásának, idézésének célja az adott interjú tartalmi mondanivalójának vizualizálása, az ott elhangzottak képi világgal való megjelenítése, illusztrálása. A szóbeli interjúk az idézések kapcsán képi megjelenítéssel társulnak felelevenítve azon nézőknek, akik átélték az adott korszakokat, a múltat, illetve segítve azon nézők képzeletét, akik nem éltek abban az időszakban, amelyről az ismeretterjesztő filmek szólnak. Az idézési cél tehát az elmondottak vizualizálása, amely a Műsor 1 műfajában, azaz egy ismeretterjesztő, film tekintetében, szakmailag elfogadott. Az alkotók célja, hogy ne csak az interjúalanyokat jelenítse meg audiovizuális formában, hanem további kiegészítő képi illusztrációkat is megjelenítsen.

1.4. Átvett részlet indokolt terjedelme

Az idézés terjedelmének az átvevő mű jellegéhez és az idézéssel elérni kívánt célhoz kell igazodnia.

Az Eljáró Tanács véleménye alapján az egyes Műsor 2 filmrészletek terjedelme egyik esetben sem túl hosszú, nem jelentős.

Ha azonban az Eljáró Tanács az egyes 25 perces Műsor 1 filmalkotásokban szereplő idegen műrészletek összes időtartamát vizsgálja meg, akkor a következő eredményekre jut:

Téma 1

Idegen művek összes időtartama: körülbelül 17 perc.

Téma 2

Idegen művek összes időtartama: körülbelül 13 perc.

Téma 3

Idegen művek összes időtartama: körülbelül 13 perc.

Az Eljáró Tanács véleménye szerint az idézés nem alkothatja a mű túlnyomó részét. Az idézetnek csak kiegészítő szerepe lehet², amely feltétel nem teljesül, ha az idegen művek aránya eléri, illetve meghaladja az adott művek időtartamának felét. Ilyenkor tehát nemcsak az egyes műrészletek átvételének hosszát és indokolt terjedelmét kell vizsgálni, hanem azt is, hogy összesen hány műrészlet és milyen összes időtartamban kerül átvételre és ezáltal nem kerül-e az idézés az új mű központi, lényegi elemévé. Ha ez megtörténik, akkor már nem beszélhetünk olyan terjedelemtől, amely az idézési célhoz és az átvevő mű jellegéhez igazodik. A jelen pont alatt tárgyalt törvényi feltételnek teljesüléséhez az is kell, hogy legyen egy idéző mű, amelyben az indokolt terjedelmű, tehát nem eltúlzott hosszúságú idézet(ek) elhelyezésre kerül(nek). Az idézetek tehát nem alkothatják a mű túlnyomó részét.³ Az Eljáró Tanács véleménye szerint a fenti három filmalkotás tekintetében ez a feltétel nem teljesül.

Az Eljáró Tanács véleménye szerint az a tény, hogy a felhasznált idegen művek aránya az

² Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez, szerk.: dr. Gyertyánfy Péter – IV. fejezet, dr. Gyertyánfy Péter: Az idézés, 34. §, 248. o.

³ Grad-Gyenge Anikó: A film és szerzői jog – A megfilmesítési szerződés 39. oldal 2.5. pont.

átvevő művek időtartamának 50%-át elérik, illetve meghaladják, nem értelmezhetőek olyan, a törvény alapján megengedett idézés terjedelemben, amely az átvevő mű jellegéhez és céljához igazodik. Az Eljáró Tanács egyetértve egy korábbi, alább hivatkozott SzJSzT szakvéleménnyel, azon az állásponton van, hogy az átvevő mű céljához és terjedelméhez akkor igazodik az idézés, amennyiben az idézés csupán az átvevő mű kiegészítését, alátámasztását szolgálja. Az átvevő mű terjedelmileg, vagy más szempont alapján lényeges, meghatározó része azonban nem állhat pusztán idézetből.⁴

1.5. Idézés hűségének követelménye

Az idézés hűségének követelménye tartalmi feltétel is, azaz nemcsak változtatás nélkül kell idézni, hanem azt is szem előtt kell tartani, hogy nem megengedett a kihagyásos, összefüggésekből kiragadó idézés sem.⁵

Az Eljáró Tanácsnak nincsenek birtokában az átvett, idézet Műsor 2 filmek, így nem tud arra a törvényi feltételre nézve nyilatkozni, hogy változtatás nélkül kerültek-e az egyes filmrészletek felhasználásra. Itt jegyzi meg az Eljáró Tanács, hogy például az alábbi műrészletek felhasználása során felmerült az Eljáró Tanácsban a kérdés, hogy nem idegen, az eredeti filmben eredetileg nem szereplő zenét használnak-e fel az alkotók a Téma 2 című ismeretterjesztő film alábbi Műsor 2 filmrészlete aláfestéseként:

Téma 2

Műsor 2 – Epizód 1 01:25:12:12 - 01:25:19:07 00:00:06:20

Műsor 2 – Epizód 1 01:25:19:07 - 01:25:22:21 00:00:03:14

Ha az Eljáró Tanács feltételezése helyes, akkor a fenti felhasználáshoz mindenképp engedély kell, mert nem valósul meg a változtatás nélkül idézés követelménye.

1.6. Forrás, szerző megjelenítése

Az idézés során meg kell jelölni a forrást és a szerzőt. Ennek a feltételnek a Műsor 2 filmrészletek túlnyomó többségének felhasználása során megfelelnek a műsorok.

Az Eljáró Tanács az alábbi eseteknél talált korrigálandó hibákat:

Téma 3

Műsor 2 – Epizód 2 01:20:14:19 - 01:21:15:10 00:01:00:16 Nincs megjelenítve forrás, szerző.

Műsor 2 – Epizód 3 01:21:15:10 - 01:21:29:14 00:00:14:04 Nincs megjelenítve forrás, szerző.

Műsor 2 – Epizód 3 01:21:29:14 - 01:21:51:08 00:00:21:19 Nincs megjelenítve forrás, szerző.

⁴ SzJSzT 33/2004. szakvéleménye.
https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2004_033.pdf

⁵ Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez, szerk.: dr. Gyertyánfy Péter – IV. fejezet, dr. Gyertyánfy Péter: Az idézés, 34. §, 248. o.

Téma 1

A Megbízó megkeresésében az alábbi filmrészleteket tünteti fel:

Műsor 2 – Epizód 4 00:11:57:23 - 00:12:13:10 00:00:15:12

Műsor 2 – Epizód 4 00:12:13:10 - 00:12:28:09 00:00:14:24

Műsor 2 – Epizód 4 00:12:43:09 - 00:13:04:00 00:00:20:16

Műsor 2 – Epizód 4 00:15:57:17 - 00:16:33:00 00:00:35:08

A nevezett filmalkotásban az átvett műrészletek Műsor 2 – Epizód 4-től egy szóban eltérő címmel kerülnek megjelenítésre. Az Eljáró Tanács javasolja az adatellenőrzést.

2. A szabad felhasználások általános törvényi feltételei és azoknak való megfelelés

Szjt. 33. § (1) A szabad felhasználás körében a felhasználás díjtalan, és ahhoz a szerző engedélye nem szükséges. Csak a nyilvánosságra hozott művek használhatók fel szabadon e törvény rendelkezéseinek megfelelően.

(2) A felhasználás a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések alapján is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.

(3) A szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezéseket nem lehet kiterjesztően értelmezni.

2.1. Csak nyilvánosságra hozott művek használhatóak fel szabadon

Ez a feltétel az Eljáró Tanács véleménye szerint a Műsor 2 filmekből való idézés esetén teljesül, mivel itt nyilvánosságra hozott filmalkotásokról van szó.

2.2. Szjt. 33. § (2) bekezdésének feltételei

- Nem lehet sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsíthatja a szerző jogos érdekeit.
- Megfelel a tisztesség követelményeinek.
- Nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.

Az Eljáró Tanács véleménye szerint a fenti 1.4. pont alatt kifejtettek, azaz az a tény, hogy a vizsgálat tárgyát képező négy filmalkotásból háromban az idegen művek aránya eléri, illetve meghaladja a filmek körülbelül 25 perces időtartamának felét, azt is jelenti, hogy az ilyen mértékű idézés, szabad felhasználás már sérelmes az idegen művek felhasználására és károsítja az érintett jogosultak jogos érdekeit, hiszen az ő szellemi teljesítményükre is nagy mértékben épül az új mű (Műsor 1 sorozatban szereplő egy-egy ismeretterjesztő film) tartalma.

2.3. Kiterjesztő értelmezés tilalma

Ez a feltétel a jelen esetben teljesül az Eljáró Tanács véleménye szerint.

Összegzés:

Az Eljáró Tanács a fentiekben kifejtettek alapján a Megbízó megkeresésére azt a választ adja, hogy az alábbi három filmalkotás tekintetében a Műsor 2 filmrészletek felhasználásához a jogosultaktól felhasználási engedélyt kell kérnie, tekintettel arra, hogy az egyes műsorokban szereplő idegen műrészletek összes időtartam túlnyomó arányú, mivel eléri vagy meghaladja az egyes műsorok hosszának felét és ezáltal nem teljesül az idézésnek azon törvényi feltétele, az átvett műrészletek indokolt terjedelműek kell legyenek:

Téma 1

Téma 2

Téma 3

Az Eljáró Tanács a fentiek alapján megállapítja, hogy mivel a három fenti filmalkotás lényeges része idegen művekből átvett részletekből áll, a Műsor 1 filmalkotások gyűjteményes műveknek minősülnek, és a filmkészítők kötelesek az általuk felhasznált idegen műrészletek felhasználásához egyedi engedélyt kérni a jogosultaktól, mivel a gyűjteményes műben való felhasználásokat közös jogkezelő szervezet nem engedélyezheti.

Az alábbi filmalkotás tekintetében az Eljáró Tanács nem tud szakvéleményt adni, mert nem tudta beazonosítani, hogy milyen művekből milyen részleteket milyen terjedelemben használnak fel a filmkészítők. Ahhoz, hogy a saját és felhasznált művek arányát meg tudjuk állapítani, szükséges volna e tekintetben a megkereső részéről pontos adatszolgáltatást benyújtani.

Téma 4

A Megbízó megkeresésétől eltérően az átküldött link megtekintése alapján az Eljáró Tanács továbbá azt állapította meg, hogy az alábbi műsorrészletek ténylegesen nem kerültek felhasználásra:

Műsor 2 – Epizód 5	01:16:24:00 - 01:16:30:13	00:00:06:13
Műsor 2 – Epizód 5	01:16:30:13 - 01:16:37:19	00:00:07:06
Műsor 2 – Epizód 2	01:16:37:19 - 01:16:47:03	00:00:09:09
Műsor 2 -Epizód 2	01:16:47:03 - 01:16:53:23	00:00:06:20
Műsor 2 – Epizód 2	01:16:53:23 - 01:16:57:02	00:00:03:04

Amennyiben a Megbízó adatszolgáltatását a fenti filmalkotásra vonatkozóan kiegészíti, illetve korigálja, akkor válik megállapíthatóvá a felhasználás jellege. Előljáróban az Eljáró Tanács megjegyzi azonban a szóban forgó Téma 4 filmalkotásra vonatkozóan, hogy egy olyan híres filmrészlet felhasználása, mint amelyet a készítők a „Cím” című filmből felhasználnak, azért nem eshet az idézés szabálya alá, mert nem felel meg az „, az átvevő mű jellegéhez és céljához való igazodás törvényi feltételnek. Az átvevő mű gondolatiságát, szellemi tartalmát szolgálnia kell az idézettnek, vagy támogató, vagy vitató jelleggel.(Pelham ügy, C-476/17, „71. .,„Az (...) az idézés alapvető jellemzője, hogy egy olyan felhasználó, aki nem a mű vagy általánosabb esetben a mű részletének szerzője, a művet vagy annak részletét valamely

gondolatmenet kapcsán, valamely vélemény alátámasztása érdekében vagy e mű és az említett felhasználó véleménye közötti szellemi érvek ütköztetése céljából használja fel, és így a védett mű felhasználójának, aki az idézés kivételére kíván hivatkozni, valamiféle párbeszéd megteremtése kell legyen a célja az említett művel (...)”

A szóban forgó filmrészlet egy ugyanolyan lényegi, karakterisztikus eleme a filmnek, mint például a filmzenék, tánczenék vezérmotívumai, refrénjei. A filmzenék vezérmotívumait az SzjSzT egy korábbi szakvéleményében legalább olyan fontosnak minősítette a filmzenei alkotások felismerhetősége tekintetében, mint a popzenei művek esetében a refrént, amelyek felhasználásához minden esetben engedélyt kell kérni, ezek felhasználására nem terjedhet ki az idézés szabadsága.⁶

2023. augusztus 21.

dr. Szilágyi Emese
a tanács előadó tagja

dr. Grad-Gyenge Anikó
a tanács elnöke

Rózsa János
a tanács szavazó tagja

⁶ SzJSzT -02/2017. szakvéleménye, amely maga is visszautal az SzJSzT-33/2004-es szakvéleményére. https://www.sztmh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenyek_pdf/szjszt_szakvelemeney_2_2017.pdf